
ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

УДК 378.094 (477):159.922.4

DOI 10.31654/2663-4902-2019-PP-2-139-145

Зеленько О. А.

кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕГІОНАЛЬНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ (ЕЛІТНИЙ) УНІВЕРСИТЕТ

У пропонуваній статті автор обґрунтовує питання про формування регіонального гуманітарного (елітного) університету. За основу ним береться другий розділ підготовленої ним монографії "Психологічне обґрунтування реформування вищої школи України, що демократично реформується (Теорія соціальної оптимізації трансформування вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології)". Загальні принципи такого університету визначені при характеристиці національного елітного. Автор наголошує, що формування національного й гуманітарних (елітних) вишів зумовлюється потребою у сформуванні резерву підготовки проукраїнського демократичного орієнтованого елітника. Спроба у своєму вирішенні опирається на теоретичне витлумачення категорії загальної психології свідомості вітчизняним психологом М. Я. Гротом та педагогом Х. Екебладом. Залучається теоретичний спадок іншого вітчизняного психолога Г. І. Челпанова. Ця категорія стає базою для визначення предмета дослідження, уже згаданого елітника. Елітник – це носій категорії свідомості, рушій соціального прогресу. Категорія свідомості у соціальній психології модифікується у категорію соціальної свідомості.

У регіональному університеті наявні гуманітарна та галузева складові. Випускники його набувають широку гуманітарну освіту і галузеву підготовку. В Україні мають бути сформовані такі університети у кожному з регіонів. Регіони будуть визначені після визволення анексованого Криму та окупованої частини Донбасу. Оскільки майже в усіх регіонах фактично уже визначені регіональні елітні університети, то залишається це зробити у Поліссі. Зважаючи на значущість у регіоні сільського господарства й давні освітні й наукові традиції, пов'язані з Гімназією вищих наук, пізніше ліцеїв та Історико-філологічного інституту, що були освітніми центрами Лівобережної України, такий університет має постати на основі нинішнього державного імені Миколи Гоголя. Автор це обґрунтовує наявністю прекрасного студентського містечка цього вишу та однією з найстаріших і найбагатших бібліотек. Він наголошує й на тому, що галузеву складову такого університету має скласти підрозділ Київського університету біоресурсів та екології середовища.

Ключові слова: Гімназія вищих наук, елітник, класичний, інститут, регіональний, університет.

Розділ монографії психолога О. А. Зеленька "Психологічне обґрунтування реформування вищої школи суверенної України, що демократично реформується (Теорія соціальної оптимізації трансформування вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології)" [3] й підготовлена на її розвідка передує уже визначеному ректоратом Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя двохсотліттю від дня заснування вишу організацією другого фактично у тодішній Росії університету – Гімназії вищих наук імені О. Безбородька. Вона послужила у майбутньому сформуванню українських історичних та філологічних наукових традицій. Теорія соціальної оптимізації реформування вищої школи суверенної України, що демократично реформується, і її методологія базується на

психологічній спадщині вітчизняних учених. Йдеться, найперше, про професора Історико-філологічного інституту у Ніжині [1; 2] М. Я. Грота та професора ліцеїв, що функціонували раніше і були створені на основі Гімназії вищих наук, педагога Х. А. Екаблада [4]. Відповідно концепція М. Я. Грота органічно доповнюється спадком іншого вітчизняного психолога Г. І. Челпакова.

На жаль, уже з радянського попереднього суверенна Україна успадкувала пам'ятну будівлю й велику кількість стародруків, третю серед університетів держави (й одну з небагатьох у пострадянському просторі), наукову бібліотеку.

Безумовно, найзначущішим в історії вишу був етап його започаткування, асоційований зі сформуванням за активної участі багатьох західноєвропейських (у першу чергу німецьких) учених-класиків, істориків та філологів. Автори схематично відтворюють хронологію посталих на її основі фізико-математичного, юридичного ліцеїв, Історико-філологічного інституту та інших вишів.

Значущий в історії становлення класичних історичних та філологічних традицій етап (1875–1928 р.) був перерваним радянським тоталітаризмом період функціонування Історико-філологічного інституту. На жаль, репресовані у тридцятих роках уже українські видатні історики та філологи ознаменували зникнення європейського гуманітарного осередку у Європі. Автори вважають це компенсувати з'явою регіонального гуманітарного (елітного) університету, призначеного іррадіювати по всій суверенній Україні гуманітарний (й відповідно гуманістичний) вплив елітного національного університету. Цей гуманітарно-галузевий конгломерат у регіоні за рахунок інтенсифікації роботи студента, внутрішньо- й зовнішньоструктурного організаційного ущільнення функціонування реалізує підпорядковане виконання основного (підготовці потенційного проукраїнського демократично орієнтованого елітника) основне завдання (підготовку галузевих фахівців в окремому конкретному регіоні). Про функціонування міжрегіональних галузевих вишів і підготовку фахівців у них виробничих сфер та інфраструктури йдеться окремо.

Історія щойно згаданого вишу висвітлена величезним спадком вітчизняних і нинішніх науковців, але не вона предмет нашого інформування. Автор розвідки, так чи інакше, прямо чи опосередковано зв'язаний з вишем, в аспекті реформування вищої школи України, згадуючи про значуще у минулому й заглядаючи у майбутнє університету європейських традиціях української вищої школи, пропонує своє бачення його відродження у вже розпочатому реформуванні вищої школи суверенної України, що демократично реформується. Реалізується це в аспекті регенерації у соціально структурованій вищій школі поки що дефіцитного проукраїнського, демократично орієнтованого елітника. Розвідка, як і розділ монографії, це вже фактично продовження попереднього розділу книги і сподіваної іншої розвідки. Якщо у тій йдеться про відтворення статусу елітного національного університету, то в цій – про регіональний елітний. Заснована щойно згадана гімназія у 1805 році за ініціативою мецената О. А. Безбородька. Функціонувати стала з 1820 року. У 1831 році вона трансформується у фізико-математичний, а в 1840 році – в юридичний ліцей. Нарешті, у 1875 році постає історико-філологічний інститут. У радянські часи його традиції були продовжені якийсь час Ніжинським науково-педагогічним інститутом (з 1921 року), перетвореним у 1930 році у Ніжинський інститут соціального виховання. У 1932 році на основі його факультету соціального виховання утворюється Ніжинський інститут народної освіти. З 1932 року функціонує вже як Ніжинський інститут професійної освіти, який у 1934 році об'єднується з Ніжинським інститутом соціального виховання, щоб постати Ніжинським педагогічним інститутом, при якому функціонував Ніжинський учительський інститут (1935–1941 рр.) У повоєнний період педагогічний виш стає важливим освітнім центром, який особливо відомим став, коли ректорами були М. І. Повод та Ф. С. Арват.

Саме регіональний принцип скоординує взаємодію регіонального гуманітарного елітного й інших регіональних вишів і його самого. Гуманітарна складова регіонального, будучи оптимально невеликою, має бути підпорядкованою складному, диференційованому за особливостями виробничого й соціально-культурного призначення комплексу. Підготовлений у такому виші потенційний елітник повинен предметно орієнтуватися у функціонуванні усіх сфер життєдіяльності регіону у цілому, але в якомусь глибше, детальніше, бо він постає не лише потенційним очільником, але й фахівцем у ньому.

Увага до регіонального гуманітарного (елітного) й оптимальна державна підтримка (особливо на початковому етапі їх становлення) має визначатися усвідомленою їх необхідністю як засобом передачі елітності національного елітного університету. Їх функціонування має базуватися на принципах свідомісної теорії соціальної оптимізації трансформування вишів суверенної демократизуючої України й сприяти сформуванню потенційного елітника у регіонах України.

Саме розподіл на законодавчу з Національною радою, Національним комітетом й іншими супровідними органами, з одного боку, та виконавчу в особі МОН дасть можливість оптимізувати кількісно якісну систему вишів України у кожному регіоні та державі у цілому. Безумовно, здоровий глузд повинен, зважаючи на вже наявні функціонуючі виші у регіоні, у цілому ряді випадків міжрегіональні спаювати, деякі з них ліквідувати, ліквідуючи надлишкові підрозділи. Але то вже інший аспект.

Регіональні гуманітарні університети на двоступеневу систему управління вишем мають переходити після випробування її у національному гуманітарному. Оптимізоване матеріальне забезпечення й субсидування цих вишів визначатиметься специфікою регіону й відповідно визначуваною нею проблематикою завдання. Скажімо, якщо міжвишівський всередині регіону й міжрегіональний обмін працівників вишів стає звичною практикою, то запрошення фахівця із-за рубежу у регіональний елітний виш реалізується за вузькою галузевою потребою. До речі, осмислено визначаються переходи й переводи стосовно викладачів, науковців та студентів.

У випускника регіонального гуманітарного університету дещо менша гуманітарна складова. Його підготовка, визначаючись специфікою функціонування регіону, предметніша, а значить обмежує потенції пільгового працевлаштування регіоном. Зрозуміло, у що у регіональному гуманітарному університеті вагомою залишається галузево диференційована орієнтація. Досягається те функціонуванням синтезованого науково-дослідницького й навчальною базою регіонального університету. Йдеться про взаємодію цього підрозділу університету з виробництвом та інфраструктурою на основі науково-дослідної госпрозрахункової проблематики. Не буде суперечити тому плата за підготовку студентів-іноземців, але то вагоме джерело надходження до бюджету саме національного гуманітарного.

Територіальне розміщення регіонального елітного вишу має визначатися цілою низкою чинників. Найперше, мова заходить про зумовленість його розташування виробничою сферою регіону. До речі, та опосередковується здебільшого природничо-кліматичними й культурно-історичними. Все зростаючий зовнішній ринок потребує активізувати міжрегіональні народногосподарські зв'язки. Очевидно, у минулому сформовані за природничо-кліматичними, господарськими й історико-культурними особливостями регіони з часом могли б оформитися народно-господарськими територіальними комплексами, виділеними адміністративно. До речі, нинішній поділ на області успадкований з імперсько-радянського. Визнання історично визнаних, але нівелюваних у Російській імперії регіонів виділенням кількох губерній і наступним радянським подрібненням їх на понад два десятки областей в Україні фактично збереглося й заслуговує на регенерування. Зрозуміло, що назви давно продуктивно використовувані у повсякденно-побутовому вжитку (Галичина, Закарпаття, Буковина, Волинь, Поділля, Слобожанщина і т. д.) мають бути доповнені менше відомими Таврія, Нижнє Подніпров'я, Середнє Подніпров'я, Полісся (Сіверщина).

Зважаючи на сучасні інтенсивні комунікативні потенції, має зважатися на територіальне розташування, історичні традиції, наявність викладачів та науковців, можливості їх переукомплектування за рахунок сусідніх вишів й відповідно переобладнання житлового фонду для доукомплектованих працівників. Зважаючи на функціонування європейських вишів, доцільно й в Україні хибну практику зосередження вишів у столиці та небагатьох великих промислових містах замінити розміщенням у їх невеликих, зважаючи на все ще збережені прекрасні студмістечка й століттями нагромаджені бібліотеки.

Острахи нинішніх державних функціонерів у посиленні сепаратизму не обґрунтовані, бо природничо-кліматична й культурно-історична регіоналізація України якоюсь мірою починає суміщатись з олігархічною регіоналізацією. Справді, Донбас, Закарпаття, Буковина, Таврія з Одесою, Поділля, Слобожанщина, а останнім часом Волинь, якоюсь мірою Середнє Подніпров'я і навіть Полісся – зрима реальність.

До речі, й пуристичні застереження щодо спровокованої анексії у Криму як автономного осередку й гібридна війна в автономізованому Донбасі спекулятивні застереження проти сепаратизму фактично спростовують. А непереборна централізована загальнодержавна корупція у столиці засвідчує, що нинішня ситуація у країні, нівелюючи всіляко регіони, вигідна функціонерам, що після змарнованих надходжень за неконтрольований продаж газу та нафти переорієнтувалися на перерозподіл іноземних траншів та безпосередньо державного бюджету системою псевдосубсидії зубожілим громадянам з наступним відшкодуванням їх і фактичним субсидуванням саме доброчинних олігархів.

Тому стосовно уже фактично визначених регіональних у Галичині Львівського, у Буковині Чернівецького, у Закарпатті – Ужгородського, у Таврії – Одеського, на Слобожанщині – Харківського актуалізується хіба що в аспекті їх подальшого переорієнтування саме як інтелектуальних та культурних осередків. Дещо важче стане зі становленням у Волині, де цю функцію має на себе перебрати Острозька академія на Поділлі, де регіональним осередком стає Вінницький національний університет у Нижньому Подніпров'ї, де логічно має ним постати Дніпропетровський національний університет, відповідно у середньому Подніпров'ї, де цю функцію має виконувати Черкаський національний університет. Зрозуміло, відкладається визначення регіональних осередків в анексованому РФ Криму та Донбасі. До речі, в останньому ним визначався Донецький національний університет, а в Криму – Сімферопольський національний університет імені В. Вернадського.

Обґрунтоване сформування регіонального елітного (гуманітарного) університету у Поліссі на основі регенерації давнього освітнього центру у Ніжині, логічно почати з наголошення на значенні сільського господарства у функціонуванні суверенної України й ролі та місця у цьому поки що вкрай занедбаного краю. Не зайве згадати, що російський вельможа, колишній козацький полковник своїм коштом на своїй землі заснував культурно-освітній центр відродження Лівобережної України. Не дивно, гуманітарна вища гімназія як освітній і науковий центр в Україні, автономію якої віцеканцлер Росії заперечував, потім була (вищим) ліцеєм, де готували інженерів, а потім юридичним (вищим) ліцеєм, де готували юристів, і вже пізніше постала європейськи значущим гуманітарним Історико-філологічним (і класичним) інститутом.

Додаймо, що уже створений окремих підрозділ Київського університету біоресурсів і екології середовища на базі радянського технікуму механізації й електрифікації сільського господарства (а той постав на основі дореволюційного реального училища) складе галузеву складову регіонального елітного університету. Він у свою чергу постане сільськогосподарською академією як вищем й інтегрованою в нього поки що державною сільськогосподарською академією зі своїми науковими установами.

У вже згаданому Поліссі, де визначальна роль у функціонуванні припадає на сільськогосподарське виробництво, цілком логічним буде скооперування диференційованого за видами виробництв Сумського сільськогосподарського й Рівненського меліорації та ірригації сільського господарства. Зрозуміло, що підготовка фахівців має визначатися специфікою вирощування зернових, зокрема жита, льону, конопель, картоплі, а в тваринництві – свинарством, вівчарством, відгодівлею великої рогатої худоби. Згадаймо про потенції лісівництва, бджолярства, рибальства. Такий комплексний характер сільськогосподарського виробництва, успадкований протягом століть (і в радянську колгоспно-радянську епоху) – умова збереження родючих чорноземів. Безконтрольна експлуатація їх з порушенням сівозміни з переходом на кількарічне інтенсивне виснаження вирощуванням соняшника, сої за допомогою надмірного використання неорганічних добрив та гербіцидів загрожує їх втратою найближчими роками. До речі, саме регіоналізація має стати на заваді депресивному виснаженню чорнозему та ліквідації лісів. Суперечки про перспективи організації сільськогосподарського виробництва, зокрема, кому продавати орну землю, як сформувати потужний прошарок фермерів, мають вирішуватися під цим кутом зору. Між іншим, автори констатують, що перед окупацією на Луганщині латифундистське ведення сільськогосподарського виробництва уже демонструвало вкрай тупиковим варіантом негативної експлуатації землі кількарічним вирощуванням соняшника, коли на третій-четвертий роки ставало недоцільним збирати врожай, бо затрати були більшими, ніж прибуток від його реалізації. Інший приклад демонстрували власники домогосподарств в

одному з районів тієї ж області. Надмірне використання неорганічних добрив та гербіцидів призвело до тієї, що на багатьох городах перестала сходити картопля.

Отже, окремо мова заходить про сформування регіонального інтелектуального сільськогосподарського центру у Поліссі, представленому Чернігівською, Житомирською, частково Рівненською, Київською, Сумською областями. Умовно кваліфікований Сіверщиною, цей сільськогосподарський регіон багатий історико-культурними й давніми освітніми осередками. Але, найперше, слід згадати про відсунутий цивілізаційно Ніжинський державний університет, що веде свій початок з фактично другого університету у Росії Гімназії вищих наук, трансформованої пізніше у фізико-математичний та юридичний ліцеї, а ще пізніше – в Історико-філологічний інститут. З самого початку виш функціонував як цивілізаційний центр Лівобережної України. Асоційований з Миколою Гоголем, українськими письменниками-байкарями Л. Глібовим, П. Гребінкою й цілим рядом менше значущих постатей письменників, цей виш, кілька століть галузево трансформуючись, був осередком підготовки багатьох видатних науковців-гуманітаріїв, зокрема істориків-класиків, визначних філологів й відповідно значної частини інженерів, юристів для всієї Росії, а не лише Лівобережжя. Спадкоємці колишніх традицій зберегли не лише історичну будівлю й третю в Україні за першодруками наукову бібліотеку й реконструйоване чи не найкраще у державі студентське містечко. Нинішній університет має стати основою для сформування гуманітарної історико-філологічної складової утвореного на його основі регіонального елітного університету. Визначаювана вимогами технічного прогресу й потребами регіонального функціонування такого університету природничо-технічна складова уже підготовлена сформуванням окремого підрозділу нині функціонуючого Київського університету біоресурсів та екології середовища, що постав на основі успадкованого з історичних часів реального училища, яке в радянські часи функціонувало як технікум механізації та електрифікації сільського господарства.

Трансформування регіонального університету в аспекті забезпечення навчальними корпусами за рахунок уже наявних в обох міських вишах розв'язується безболісно. Житлова потреба у забезпеченні оптимально сформованого регіонального університету студентськими гуртожитками фактично уже розв'язана наявною кількістю місць у порівняно недавно побудованих гуртожитках. До речі, реальний надлишок за рахунок невеликої перебудови їх дасть можливість забезпечити житлом логікою трансформування вишу потрібну частину провідних фахівців. Зважаючи на зручне розташування міста й потенції нинішньої комунікації, якусь частину викладачів та науковців складуть доїжджаючи зі столиці, викладачі Чернігова, Глухова і навіть Сум та Житомира.

Скажімо, сусідство полкового Ніжина з гетьманськими столицями у Батурині, Глухові, центром Чернігівського князівства на тлі уже сформованих історичних традицій у Ніжинському державному, Чернігівському національному педагогічному університетах за участі викладачів КНУ та відповідних інститутів НАН України дають надію на відродження у новосформованому регіональному університеті давніх історико-освітніх традицій. Бачаться перспективи підсилити й психолого-педагогічний за рахунок Глухівського й Чернігівського вишів, як і філологічного за рахунок столичного елітного університету. Мабуть, слід згадати, що на якомусь етапі, коли нинішній лінгвістичний університет (а на тоді Інститут іноземних мов) у Києві фактично готував працівників Міністерства іноземних справ, факультет іноземних мов у Ніжинському педагогічному інституті імені Миколи Гоголя був чи не другим осередком.

Література

1. Гротъ Н. Я. Психология чувствованій въ исторіи и главныхъ основахъ. Санктъ-Петербургъ: Типографія императорской академіи наукъ, 1879–1880.
2. Гротъ Н. Я. Къ вопросу о реформѣ логики. Опытъ новой теоріи умственныхъ процессовъ: Издание Института Ф. А. Брокгауза въ Лейпцигѣ, 1882. 349 с.
3. Зеленько О. А. Психологічне обґрунтування реформування вищої школи суверенної України, що демократично реформується (Теорія соціальної оптимізації трансформування вищої школи, інтегрованої в науку, в аспекті методології соціальної педології) (Машинопис).
4. Экебладъ Х. А. Опытъ обозрѣнія биолого-психологическаго изслѣдованія способностей челоувѣческаго духа. Москва, 1872. 462 с.

References

1. Hrotъ, N. Ya. (1879–1880). *Psikhologhiia chuvstvovaniï vъ ystoriï y glavnykhъ osnovakhъ* [Psychology of feelings in history and the main bases]. Sanktъ-Peterburhъ: Tipografiia ymperatorskoi akademii naukъ [in Russian].
 2. Hrotъ, N. Ya. (1882). *Kъ voprosu o reformѣ lohyky. Opytъ novoi teorii umstvennykhъ protsessovъ* [On the question of logic reform. Experience of a new theory of mental processes]. Yzdanye Ynstytuta F. A. Brokhauza vъ Leiptyshъ [in Russian].
 3. Zelenko, O. A. *Psikhologichne obgruntuvannia reformuvannia vyshchoi shkoly suverennoi Ukrainy, shcho demokratychno reformuietsia* [Psychological justification for the reform of the higher school of sovereign Ukraine, which is democratically reformed]. *Teoriia sotsialnoi optymizatsii transformuvannia vyshchoi shkoly, intehrovanoi v nauku, v aspekti metodolohii sotsialnoi pedolohii – The theory of social optimization of transformation of higher education, integrated in science, in the aspect of methodology of social pedology* [in Ukrainian].
 4. Ekebladъ, Kh. A. (1872). *Opytъ obozrѣniia byoloho-psikhologhycheskoho yzъldovaniia sposobnosti chelovѣcheskaho dukha* [Experience reviewing the biological and psychological expression of the abilities of the human spirit]. Moskva [in Russian].
-

Зеленько А. А.

кандидат медицинских наук, доцент кафедры общей психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченка

Региональный гуманитарный (элитный) университет

В статье на основании второй главы монографии обосновывается формирование элитного регионального университета. В нём выделяются гуманитарная и отраслевая составные. Это обусловлено, во-первых, подготовкой элитников в регионах, а во-вторых, специалистов для региона. В Украине целесообразно сформировать десять-двенадцать таких университетов. Если в большинстве регионов они фактически выделены, то в Полесье предстоит его образовать путем преобразования Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя. Отраслевая составляющая образуется присоединением филиала Киевского университета биоресурсов и экологии среды.

Ключевые слова: гимназия, элита, классический, институт, университет.

Zelenko O. A.

candidate of medical sciences, associate professor of Kyiv National University by name Taras Shevchenko

The regional humanitarian (elitnic) university

In the article, the author substantiates the question of the formation of a regional humanitarian (elite) university. It is based on the second chapter of his monograph "Psychological Substantiation of the Reform of the Higher School of Ukraine that Democratically Reforms" prepared by him (Theory of Social Optimization of the Transformation of the Higher School, Integrated into Science, in the Aspects of the Methodology of Social Pedology). The general principles of such a university are determined by characterizing the national elite. The author emphasizes that the form of training for national and humanitarian (elite) higher education is conditioned by the need to form a reserve for the preparation of a pro-Ukrainian democratic, oriented elite. Prom in his decision is based on a theoretical interpretation of the category of general psychology of consciousness by a domestic psychologist M. Ya. Grove and teacher H. Ekeblad. Involves the theoretical legacy of another domestic psychologist GI Chelpanova This category becomes the basis for determining the subject of research, already mentioned elite. The elite is a carrier of the category of consciousness, the engine of social progress. Category of consciousness in social psychology is modified in the category of social consciousness. he regional university has humanitarian and branch components. His graduates acquire a broad humanitarian education and branch training. In Ukraine, such universities should be formed in each of the regions. The regions will be determined after the liberation of the annexed Crimea and the occupied part of the Donbas. Since regional elite universities have already been identified in almost all regions, it remains to be done in Polissia. Taking into account the significance in the region of agriculture and the long-standing educational and scientific traditions connected with the gymnasium of higher sciences, later lyceums and the Institute of

History and Philology, which were the educational centers of the Left Bank of Ukraine, such a university should appear on the basis of the current state name of Mykola Gogol. The author substantiates this by the presence of a beautiful campus of this high school and one of the oldest and richest libraries. He also emphasizes that the branch of such a university should be a unit of the Kiev University of bio resources and Environmental Ecology.

Key words: *gymnasium of higher sciences, elite, classical, institute, regional, university.*